

JEAN-PIERRE MARTIN, ALAIN CHAUVOT, MIREILLE CÉBEILLAC-GERVASONI, *Histoire Romaine*, Armand Colin, Paris, 2001, 464 p.

Spre deosebire de alte istorii romane, cea de față are, pentru țara în care a apărut, o adresă clar precizată pe coperta a doua: „Le public. Etudiants du 1-er et 2-e cycles en histoire ancienne”.

Primul dintre autori, domnul profesor Jean-Pierre Martin de la Sorbonne-Paris IV, ne este cunoscut în urma vizitei pe care a făcut-o la Universitatea din București, la Facultatea de Istorie, cu doar câțiva ani în urmă, la invitația noastră. Tot domnia sa a condus mai recent, la începutul anului 2003, împreună cu colegul nostru Constantin C. Petolescu, teza de doctorat, susținută atunci de fostul nostru student Mihai Popescu, pe o temă de religie romană. Așadar, aceste mai vechi și mai noi relații au reprezentat motivul pentru care cartea de față ne-a parvenit prin editura care a publicat-o, însoțită de semnătura autorului principal, coordonator al acestui volum.

Cu o asemenea destinație precisă, se poate observa că, răspunzând întrebării dacă o altă nouă istorie a Romei, ca aceasta, este în măsură să mai aducă ceva nou, volumul de față reușește destul de mult, dovedindu-și originalitatea. Aceasta se poate explica mai întâi prin gradul remarcabil de accesibilitate și claritate. În acest sens, formularea fiecărui titlu de capitol și de subcapitol arată o încercare de ieșire din rutină și de apropiere de înțelegerea generațiilor mai noi de studenți. Această istorie mai nouă câștigă audiență prin prezentarea atractivă a conținutului, urmărit preponderent evenimential.

Cum era de așteptat, *Introducerea generală* aparține profesorului J.-P. Martin și poartă marca personalității sale. Domnia sa, înainte de a-și prezenta echipa, notează scopul comun căruia s-au supus autorii acestei lucrări: „Cartea de față nu poate pretinde să spună totul. Totuși, trecând printr-o selecție de evenimente, fapte politice, sociale, economice și culturale, ea are ambiția de a prezenta gândurile care i-au condus pe romani, de la a le înțelege mentalitatea, atât de îndepărtată și totodată atât de apropiată de a noastră. Cine este romanul atât de obișnuit cu divinitățile, atât de atent la propriul trecut, atât de practic în tot ce face, atât de sigur de destinul veșnic al Orașului său ? Voința comună a celor trei istorici universitari, ca autori ai acestei lucrări, este aceea de a sprijini înțelegerea realităților specifice Romei, a evoluției ei de lungă durată, cea mai revelatoare pentru orice istorie” (p. 5).

Există, așadar, trei părți care compun această carte, numite *Regalitatea și Republica* (p. 9–188), *Principatul* (traducerea mai convenabilă pentru *Le Haut-Empire*, p. 189–328) și *Antichitatea târzie* (p. 329–447), semnate, în această ordine, cum era de așteptat, de Mireille Cebeillac-Gervasoni, Jean-Pierre Martin și Alain Chauvot. Scopul propus de autori este realizat – cum notam de altfel și mai sus – cu atractivitate pentru un număr mai mare de cititori decât cei cărora li se adresează explicit. Motivul constă în explicarea clară, încă din titlu, a fiecărui obiectiv urmărit și, mai departe, în forma incitantă care trimite (inclusiv prin note de subsol), nu doar la ceea ce numește „bibliografia de specialitate” (de la surse, la lucrări generale și speciale). Există – a se vedea unele note și bibliografiile atașate sistematic fiecărui subcapitol – destule trimiteri la ceea ce s-ar putea numi o gramatică vie a studiului antichității: muzee, colecții, expoziții temporare sau chiar în aer liber, reprezentate bibliografic mai ales prin cataloage ale acestora. Se adaugă astfel un alt element de originalitate care conferă cărții de față deschidere și calitate. O recomand călduros, inclusiv în vederea unei traduceri pentru publicul românesc, desigur în spiritul unei complementarități și nu concurențiale.

Alexandru Barnea

EUGEN CIZEK, *Istoria Romei*, Edit. Paideia, București 2002, 680 p.

Cu puțin timp înaintea acestei apariții editoriale remarcabile, la a cărei lansare am participat la Palatul Șuțu pronunțându-mă elogios, la 25 mai 2002, tocmai se apropiase de noi o altă „istorie romană”, datorată (a se vedea recenzia noastră în această revistă), profesorului J.-P. Martin, cunoștință

mai vechi a profesorului E. Cizek și, ceva mai de curând, a noastră, prin invitarea d-sale la Facultatea de Istorie a Universității din București. În acest recent caz francez de istorie romană, avem de a face cu un volum cu mult mai comprimat decât cel pe care îl prezint aici, dar, cum se poate acolo constata, tratat de o manieră diferită prin însăși destinația sa notată pe coperta a doua a cărții.

Cu volumul masiv apărut la „Paideia” în „Colecția cărților de referință – Seria Istoriei”, avem, așa cum pe bună dreptate ne previne *Cuvântul înainte* (p.9), prima istorie romană oferită publicului românesc de un autor român. Aceasta dacă nu avem în vedere câteva volume de mai puțin largă distribuție și adresabilitate, de natură diferită, a unor cursuri universitare apărute la edituri universitare din București, Iași și Cluj și, dincolo de edițiile „în date” ale istoriei romane datorate colegului Horia Matei, foarte bine primite de public, mult folosite și căutate *Enciclopedia civilizației române*, apărută în 1982 în coordonarea profesorului Dumitru Tudor. De altfel, probabil că nu întâmplarea face ca, printre cei 29 de autori ai enciclopediei de atunci, să se fi numărat autorul cărții de astăzi, profesorul Eugen Cizek, și, cu o cantitate mult mai redusă, subsemnatul acestei recenzii.

Salutăm așadar această apariție, împreună cu plasarea ei de către editori în seria susnumită. De acord cu aceasta, pe cât mi-am dat seama, fostul meu profesor la Filologie clasică, d-l. Eugen Cizek, de curând (2003) ales președinte al Societății de Studii Clasice din România, a recurs la o formulă tehnică mai simplă, prin care notele se găsesc la finele fiecărui capitol. Iar dacă volumul francez mai sus pomenit nu apare în *Bibliografia selectivă* (p. 663–670), aceasta se datorează desigur datei ulterioare a apariției franceze față de încheierea lucrării de față. Mai târziu încă (octombrie 2003), domnul profesor Cizek nu se afla în situația de a fi văzut volumul amintit.

Structura acestei istorii romane preferențial evenimentiale, dar și atent analitice, a fost ordonată în 12 capitole, între care primele zece acoperă Principatul, iar ultimele două privesc Dominatul și urmările până către noi înșine. Este, pentru partea finală astfel numită, un chip de abordare foarte apropiat ultimelor decenii, când, de exemplu, însăși celebra *Realencyklopädie* și-a propus și realizează înregistrarea moștenirii peste veacuri a tradițiilor clasice. Așadar, temporal dar și metodologic, mai cu seamă prin ultimul capitol intitulat *Roma medievală și modernă. Epilog*, cartea încearcă să iasă din limitele cunoscute ale istoriilor Romei care, de obicei, nu depășesc semnificativ căderea propriu-zisă a Orașului.

În plus, noutatea cărții față de multe altele, relativ contemporane, cu aceeași tematică o recomandă spre traducere concurențială în limbi de circulație. Această noutate provine, dincolo de cea notată în alineatul anterior, din formația și apoi formarea ca autor prolific a profesorului Eugen Cizek. Sigur că – voi răspunde astfel obiecțiilor cititorului dispus la critica de text -- urmărind fie și numai seria autorilor de dată mai recentă în domeniu, formația clasică nu le va fi lipsit. În schimb, sunt foarte rare, dacă nu ca și inexistente cazurile exersării anterioare unei asemenea publicări în istoria literaturii latine și/sau în aceea a mentalităților din lumea romană. Or, autorul cărții de față predă de vreo patru decenii istoria literaturii latine la Universitatea din București și, plecând de la această cunoaștere adânc exersată și, mai mult, verificată prin publicare în România (1994), are deja căderea unuia dintre cei mai docti cunosători ai surselor directe privind istoria Romei. Plecând de la aceeași experiență documentară de excepție, a publicat mai întâi la „Fayard” în 1990 și apoi, în 1996, la București, un volum, foarte bine primit, intitulat *Mentalități și instituții politice romane*.

Iată de ce noua istorie romană adusă cititorului român, de la amator la specialist, de către profesorul Eugen Cizek, are o altă prezentare și substanță față de alte istorii ale Romei. Așa cum am notat deja cu alte cuvinte, ea pleacă de la cunoașterea directă și atentă a literaturii – din interior, și nu doar simplu, a istoriei – privind Roma antică de la începuturi la cădere, dar, atenție, nu și dispariție. De aici se formează și o altă imagine asupra evoluției acesteia prin prisma deloc neglijabilă a mentalităților în mersul lor de la întemeierea Orașului până la căderea lui din poziția de regină a lumii, cum apare într-o inscripție a unui turist grecofon antic aflat, desigur după ce va fi vizitat Roma, în trecere prin Pompei. De aceea, dincolo de unele interpretări care poate nu coincid întotdeauna cu ale subsemnatului, recomand călduros tuturor acest adevărat succes editorial, datorat conținutului și interesului pentru acesta.

Alexandru Barnea